يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ ءامَنوا لا تَتَّخِذُوا اليَهودَ وَ النَّصٰرىٰٓ اَولِيآءَ ۘ
بَعضُهُم اَولِيآءُ بَعضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِنكُم فَاِنَّهُ مِنهُم ۚ اِنَّ
اللّٰهَ لا يَهدِى القَومَ الظّٰلِمينَ ﴿۵۱﴾ فَتَرَى الَّذينَ فى قُلوبِهِم
مَرَضٌ يُسٰرِعونَ فيهِم يَقولونَ نَخشىٰٓ اَن تُصيبَنا
دآئِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللّٰهُ اَن يَأتِىَ بِالفَتحِ اَو اَمرٍ مِن عِندِهٖ
فَيُصبِحوا عَلىٰ ما اَسَرّوا فى اَنفُسِهِم نٰدِمينَ ﴿۵۲﴾ وَ
يَقولُ الَّذينَ ءامَنوا اَهٰٓؤُلآءِ الَّذينَ اَقسَموا بِاللّٰهِ جَهدَ
اَيمٰنِهِم اِنَّهُم لَمَعَكُم ۚ حَبِطَت اَعمالُهُم فَاَصبَحوا
خٰسِرينَ ﴿۵۳﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذينَ ءامَنوا مَن يَرتَدَّ مِنكُم
عَن دينِهٖ فَسَوفَ يَأتِى اللّٰهُ بِقَومٍ يُحِبُّهُم وَيُحِبّونَهٗٓ
اَذِلَّةٍ عَلَى المُؤمِنينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الكٰفِرينَ يُجٰهِدونَ
فى سَبيلِ اللّٰهِ وَلا يَخافونَ لَومَةَ لآئِمٍ ۚ ذٰلِكَ فَضلُ اللّٰهِ
يُؤتيهِ مَن يَشآءُ ۚ وَ اللّٰهُ واسِعٌ عَليمٌ ﴿۵۴﴾ اِنَّما وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ
وَ رَسولُهٗ وَ الَّذينَ ءامَنُوا الَّذينَ يُقيمونَ الصَّلوٰةَ وَ
يُؤتونَ الزَّكوٰةَ وَ هُم رٰكِعونَ ﴿۵۵﴾ وَمَن يَتَوَلَّ اللّٰهَ
وَرَسولَهٗ وَالَّذينَ ءامَنوا فَاِنَّ حِزبَ اللّٰهِ هُمُ الغٰلِبونَ ﴿۵۶﴾

@isp72 جزوه های دین و زندگی

درس هفتم

امامت، تداوم رسالت

از آنجا که قرآن کریم، آخرین کتاب آسمانی و رسول خدا ﷺ خاتم پیامبران است، این سؤالات مطرح می‌شود که :

طرح و برنامهٔ خداوند برای جامعهٔ اسلامی، پس از رسول خدا ﷺ چیست؟

این جامعه در چه مسیری و چگونه باید حرکت کند؟

بعد از پیامبر اسلام رهبری مسلمانان بر عهدهٔ چه کسانی باید قرار بگیرد؟

پاسخ تفکر در حدیث صفحه ۹۰

پاسخ سوال ۱: به خاطر اینکه در مراسم حج که هزاران نفر شرکت می کردند از جانشینی حضرت علی (ع) آگاه شوند تا بعدا ادعا نکنند که پیامبر (ص) جانشینی برای خود نصب نکرده است

پاسخ سوال ۲: زیرا تداوم راه پیامبر وابسته به این بود که بعد از ایشان جانشین شایسته ای برای آن حضرت تعیین شود تا راه و منش ایشان را ادامه دهد پس انجام ندادن این ماموریت که باعث لطمه به دین و جامعه اسلامی می شد مساوی عدم انجام رسالت بود

پاسخ سوال ۳: نشانه ی معرفی امام علی (ع) به جانشینی پیامبر(ص) است و تبریک و دست دادن به منزله ی بیعت و قبول ولایت از جانب مردم است .

پاسخ سوال ۴: **اولاً** : پیامبر اسلام پیش از جمله(من کنت مولاه) فرمودند: (ایها الناس بالمومنین من انفسهم)همانطور که در جمله ی پیشین صحبت از ولایت است در جمله بعدهم باید صحبت از ولایت و سرپرستی باشد تا ارتباط معنوی در جمله محفوظ بماند.

ثانیاً : هیچ عاقلی باور نمی کند که پیامبر مردم را در شرایط و در آن هوای گرم نگه دارد و منظورش فقط این باشد که بگوید هر کس من دوست او هستم علی (ع) دوست اوست.

ثالثاً : اگر مولی به معنی دوست باشد ابلاغ نشدن چنین پیامی نمی تواند مساوی انجام نپذیرفتن رسالت الهی قرار گیرد.

۲. در مورد ادامه پیدا کردن دو مسئولیت پیامبر (ص) یعنی تعلیم و تبیین دین و ولایت و حکومت، پس از رحلت او سه فرض مطرح است آنها را بنویسید؟

برای رسیدن به پاسخ سؤالاتی که در ابتدای درس طرح شد، قبل از هرچیز لازم است مشخص

سوال ۱: درمیان مسئولیت‌های پیامبر کدام‌یک با رحلت ایشان پایان می‌پذیرد و کدام‌یک باید ادامه یابد؟

۱ (در میان مسئولیت‌های سه گانه رسول خدا، مسئولیت اوّل، یعنی دریافت و ابلاغ وحی به مردم، با ختم نبوت پایان می‌پذیرد و کتاب قرآن، آخرین کتاب آسمانی است و نیازی به آوردن کتاب جدیدی نیست.

امّا دو مسئولیت دیگر، یعنی «تعلیم و تبیین دین (مرجعیت دینی)» و «ولایت ظاهری»، پس از ایشان چه سرنوشتی پیدا می‌کنند؟ هنوز نیز نیاز جامعه هستند و ادامه دارند.) ۱

در این زمینه سه فرض مطرح است :

۲ (۱ــ قرآن کریم و پیامبر اکرم ﷺ در این باره سکوت کرده‌اند؛

۲ــ همچون مسئولیت اوّل، پایان این دو مسئولیت را نیز اعلام نموده‌اند؛

۳ــ جانشین را تعیین نموده و دو مسئولیت « تعلیم و تبیین دین» و « ولایت ظاهری» را بر عهدهٔ وی قرار داده‌اند) ۲

۳ (بطلان این فرض فرض اوّل روشن است؛ زیرا قرآن کریم، هدایتگر مردم در همهٔ امور زندگی است و ممکن نیست نسبت به این دو مسئولیت مهم که به شدّت در سرنوشت جامعهٔ اسلامی تأثیرگذار است، بی‌تفاوت باشد) همچنین پیامبر اکرم ﷺ آگاه‌ترین مردم نسبت به اهمیت و جایگاه این مسئولیت‌هاست و نمی‌تواند از کنار چنین مسئله مهمی با سکوت و بی‌توجهی بگذرد. در حقیقت، بی‌توجهی به این مسئله بزرگ، خود دلیلی بر نقص دین اسلام است؛ و این در حالی است که دین اسلام کامل‌ترین دین الهی است. ۳

● **فرض دوم** نیز صحیح نیست؛ زیرا نیاز جامعه به حکومت و تعلیم و تبیین دین، پس از رسول خدا ﷺ نه تنها از بین نرفت، بلکه افزایش هم یافت؛ ۶ (زیرا گسترش اسلام در نقاط دیگر، ظهور مکاتب و فرقه‌های مختلف، پیدایش مسائل و مشکلات جدید اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را به دنبال داشت و نیاز به امام و رهبری که در میان انبوه افکار و عقاید، حقیقت را به مردم نشان دهد و جامعه را آن‌گونه که پیامبر اداره می‌کرد، اداره نماید، افزون‌تر می‌شد) ۶

علاوه بر اینکه اصولاً حکومت و ادارهٔ جامعه و تعلیم و تبیین دین، امری تمام شدنی و پایان‌پذیر نیست و همواره جامعه نیازمند حاکم و معلمی است که بتواند راه رسول خدا ﷺ را ادامه دهد و احکام اسلام را اجرا نماید.

● بنابراین فقط **فرض سوم**، منطقی و قابل قبول است؛ یعنی ۷ (رسول اکرم ﷺ، به فرمان خداوند، با تعیین جانشین، به تداوم تعلیم و تبیین دین و دوام حکومت پس از خود در شکل «امامت» فرمان داده و مانع تعطیلی این دو مسئولیت شده است) ۷

فیلم (۱) : آیا پیامبر اکرم ﷺ که دربارهٔ جزئی‌ترین مستحبات سخن گفته، تکلیف جامعهٔ پس از خودش را، مشخص نکرده است؟!

۵. پس از رسول خدا (ص) به دو مسئولیت تعلیم و تبیین دین و ولایت ظاهری دیگر نیاز نیست و پایان می پذیرد. ص ☐ غ ☑

۶. چرا پس از پیامبر(ص) نیاز جامعه به ولایت ظاهری (حکومت) و تعلیم و تربیت دین افزایش پیدا کرد؟

۷. طرح و برنامه خداوند برای جامعه اسلامی پس از رسول خدا (ص) برای انجام مسئولیت ولایت ظاهری (حکومت) و تعلیم و تربیت دین چه بود؟

۳. قرآن در مورد تعیین جانشین برای انجام وظیفه تعلیم و تبیین دین و ولایت ظاهری سکوت کرده است آیا فرض صحیح است؟

۴. بی توجهی به مسئله حکومت و ولایت خود دلیلی بر نقص دین اسلام است و نباید اینگونه باشد. ص ☑ غ ☐

۸. چرا امامان باید از عصمت برخوردار باشد؟
۹. امامان کدام یک از مسئولیت های پیامبر (ص) را برعهده ندارند؟ پاسخ: دریافت و ابلاغ وحی
۱۰. چه کسی می تواند تشخیص دهد چه فردی شایسته امامت است؟ چرا؟
خداوند – زیرا فقط خداوند قادر به تشخیص عصمت که از ضرورت های امام شدن است می باشد.

تعیین امام

اکنون که نیاز به امام پس از رسول خدا ﷺ روشن شد، این سؤال پیش می‌آید که چه کسی امام را معیّن و معرفی می‌کند و چگونه می‌توان او را شناخت؟

۸ (از آنجا که امام همه مسئولیت‌های پیامبر اکرم ﷺ جز دریافت و ابلاغ وحی را دارد، بنابراین، باید همان صفات و ویژگی‌های پیامبر را نیز داشته باشد تا مردم به وی اطمینان کنند و راهنمایی‌های او را بپذیرند) از جملهٔ این ویژگی‌ها «عصمت» است. البته تشخیص عصمت برای انسان‌ها ممکن نیست؛ یعنی انسان‌ها نمی‌توانند تشخیص دهند که چه کسی معصوم است و مرتکب هیچ گناهی نمی‌شود. بنابراین، همان‌طور که پیامبر از طرف خدا معرفی و معین می‌شود، تنها خداوند است که می‌تواند فرد شایستهٔ مقام امامت را معرفی کند و به مردم بشناساند.

با تدبّر در آیات و روایات مطمئن و مسلّم نقل شده از پیامبر و مطالعهٔ تاریخ اسلام درمی‌یابیم که خداوند، امیرالمؤمنین علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام را به جانشینی رسول خدا ﷺ و امامت بعد از ایشان منصوب فرموده و نیز امامان معصوم پس از ایشان را معرفی کرده است.

در اینجا به برخی از آیات و روایات مربوط به این مسئله می‌پردازیم :

۱ــ نزول آیهٔ انذار : حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای پیامبر آمد :

۱. معروف به آیه انذار
۲. همزمانی نزول این آیه با اعلام جانشینی حضرت علی (ع) برای اولین بار

وَ اَنذِر عَشیرَتَک الاَقرَبینَ[1] خویشان نزدیکت را انذار کن.

برای انجام این دستور، رسول خدا ﷺ چهل نفر از بزرگان بنی‌هاشم را دعوت کرد و دربارهٔ اسلام با آنان سخن گفت و آنان را به دین اسلام فراخواند و از آنان برای ترویج و تبلیغ اسلام، کمک خواست؛ همهٔ مهمانان سکوت کردند و جوابی ندادند. در میان سکوت آنان، علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام که در آن زمان، نوجوانی بیش نبود، برخاست و گفت :

اعلام وفاداری حضرت علی (ع) به پیامبر (ص)

«من یار و یاور تو خواهم بود، ای رسول خدا».

درخواست پیامبر ﷺ، سه بار مطرح شد و هر بار، همه سکوت کردند و تنها علی علیه‌السلام قاطعانه اعلام آمادگی و وفاداری کرد. پس از آن، پیامبر ﷺ دست آن حضرت را در دست گرفت، بیعت ایشان را پذیرفت و به مهمانان فرمود :

معروف به حدیث یوم الدار
گوینده : پیامبر (ص)
در وصف : حضرت علی (ع)

«همانا این، برادر من، وصیّ من و جانشین من در میان شما خواهد بود».[2]

نکته: ابتدا آیه ی انذار نازل شد سپس حدیث یوم الدار بیان شد.

۱ــ سورهٔ شعراء، آیهٔ ۲۱۴.
۲ــ تاریخ طبری، جریر طبری ج ۲، ص ۶۳ ــ ۶۲؛ کنزالعمال، متقی هندی ج ۶، ص ۳۹۷. برای مطالعهٔ کامل داستان، به کتاب «سلام بر خورشید» از سید علی اکبر حسینی، ج ۱، ص ۱۷۱ مراجعه کنید.

۱۱. آیه ی انذار در چه سالی نازل شد؟ پاسخ: حدود سه سال بعد از بعثت

۱۲. خداوند و پیامبر (ص) در کدام آیات و روایات علی علیه السلام را به عنوان جانشین خود انتخاب کرده است؟
پاسخ: در آیات ۱. انذار ۲. ولایت ۳. تطهیر و در احادیث ۴. جابر ۵. ثقلین ۶. غدیر

۱۳. در آیه ولایت چه چیزی مشخص شده است؟ پاسخ: ویژگی های ولی وسرپرست مسلمان را مشخص کرده است

۱۴. متن قرآنی و ترجمه ی آیه ی ولایت را بنویسید؟

تفکر

به نظر شما تعیین جانشین توسط پیامبر، آن هم در شرایطی که ایشان هنوز موفقیتی کسب نکرده بود و حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند، چه پیام‌هایی دربرداشت؟

اولاً، جانشینی پیامبر چنان اهمیتی دارد که از همان روزهای اول دعوت باید برای مردم مشخص شود.
ثانیاً، جانشینی پیامبر ویژگی هایی دارد که نمی توان آن را به انتخاب مردم واگذار کرد. به همین جهت باید از همان ابتدا به مردم معرفی شود تا مردم آن جانشین را بشناسند

۲ــ نزول آیهٔ ولایت : در یکی از روزها، فرشتهٔ وحی از جانب خداوند آیه‌ای بر پیامبر نازل کرد که در آن ویژگی‌های ولیّ و سرپرست مسلمانان مشخص شده بود :

﴿۱۴﴾ (اِنَّما وَلِیُّکُمُ اللّٰهُ وَ رَسولُه،	همانا ولیِّ شما فقط خداوند و رسول او
وَ الَّذینَ آمَنوا	و کسانی‌اند که ایمان آورده‌اند
اَلَّذینَ یُقیمونَ الصَّلاةَ	همان ایمان آورندگانی که نماز را بر پا می‌دارند
وَ یُؤتونَ الزَّکاةَ وَ هُم راکِعونَ [۱]	و در حال رکوع، زکات می‌دهند.) ۱۴

با نزول این آیه، رسول خدا ﷺ دریافت که چنین واقعه‌ای رخ داده است و کسی در رکوع صدقه داده است و خداوند قصد دارد او را معرفی کند؛ با شتاب و درحالی‌که آیه را می‌خواند و مردم را از آن آگاه می‌کرد، به مسجد آمد و پرسید :

چه کسی در حال رکوع صدقه داده است؟

فقیری که انگشتری در دست داشت، به حضرت علی علیه‌السلام که در حال نماز بود، اشاره کرد و گفت :

این مرد در حال رکوع، انگشتر خود را به من بخشید.

مردم که از محتوای آیه با خبر شده بودند، تکبیر گفتند و رسول خدا ﷺ نیز، ستایش و سپاس خداوند را به‌جا آورد.

آیه ولایت

نزول این آیه در چنین شرایطی و اعلام ولایت حضرت علی علیه‌السلام از جانب رسول خدا ﷺ، برای آن بود که مردم با چشم ببینند و از زبان پیامبر بشنوند تا امکان مخفی کردن آن نباشد.[۲]

۱ــ سورهٔ مائده، آیهٔ ۵۵.

۲ــ بیشتر مفسران و مورّخان اهل سنّت و شیعه، از جمله طبری، رازی، ثعلبی، قشیری، خوارزمی، ابن حجر و ابن کثیر، این آیه را دربارهٔ امام علی علیه‌السلام دانسته‌اند. برای کسب اطلاعات بیشتر، به کتاب *الغدیر* از علّامه امینی، ج ۲، ص ۱۵۶ مراجعه کنید.

- معروف به : آیه ی ولایت
- در شأن : حضرت علی (ع)
- زمان نزول آیه: هنگام نماز خواندن حضرت علی (ع)
- بیان ویژگی های ولی و سرپرست مسلمانان: ۱. ایمان آورده اند. ۲. نماز بر پا می دارند ۳. در حال رکوع زکات می دهند.

۱۵. حدیث جابر در کجا نازل شد؟ پاسخ: مدینه

۱۶. حدیث جابر پس از نزول کدام آیه و توسط چه کسی گفته شد؟

پاسخ: پس از نزول آیه ۵۹ نساء (همان آیه ی اطاعت – اولی الامر) - توسط پیامبر (ص) گفته شد.

دانش تکمیلی

«با توجه به اینکه امام علی علیه‌السلام در نماز حضور قلب داشتند، چگونه متوجه درخواست فقیر شدند؟» برای مشاهدهٔ پاسخ این سؤال به سایت گروه قرآن و معارف بخش «دانش تکمیلی» مراجعه کنید.

➢ آیه ی ۵۹ سوره نساء است که به آیه ی اطاعت و اولی الامر معروف است. ➢ مکان نزول: مدینه

۳ــ حدیث جابر : در یکی از روزها، در مدینه، جبرئیل بر پیامبر نازل شد و آیهٔ ۵۹ سورهٔ نساء را بر ایشان خواند که قسمتی از آن چنین است :

یا اَیُّهَا الَّذینَ آمَنوا	ای مؤمنان،
اَطیعُوا اللّٰهَ	از خدا اطاعت کنید
وَ اَطیعُوا الرَّسولَ وَ اُولِی الاَمرِ مِنکُم ...	و از رسول و ولیّ امرتان اطاعت کنید.

معمولاً وقتی آیه‌ای نازل می‌شد و حکم کلی موضوعی را بیان می‌فرمود، یاران رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نزد ایشان می‌آمدند و جزئیات حکم را می‌پرسیدند. مثلاً وقتی که آیات نماز نازل شد، یاران ایشان می‌خواستند چگونگی نماز خواندن را بدانند، از این‌رو، پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به مسجد آمد و به آنان فرمود : «این‌گونه که من نماز می‌خوانم، شما هم بخوانید»[۱]. آن‌گاه نماز خواندن را به آنان تعلیم داد. وقتی این آیه هم نازل شد، جابربن عبدالله انصاری نزد رسول خدا آمد و گفت : یا رسول‌الله، ما خدا و رسول او را شناخته‌ایم. لازم است «اولی الامر» را نیز بشناسیم.

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود :

«ای جابر، آنان جانشینان من و امامان بعد از من‌اند. نخستینِ آنان علی‌بن ابی طالب است و سپس به ترتیب : حسن‌بن علی، حسین‌بن علی، علی‌بن الحسین، محمدبن علی؛ و تو در هنگام پیری او را خواهی دید و هر وقت او را دیدی، سلام مرا به او برسان. پس از محمدبن علی به ترتیب، جعفربن محمد، موسی‌بن جعفر، علی‌بن موسی، محمدبن علی، علی‌بن محمد، حسن‌بن علی و پس از ایشان فرزندش می‌باشد که هم‌نام و هم‌کنیهٔ من است.[۲] اوست که از نظر مردم پنهان می‌شود و غیبت او طولانی می‌گردد تا آنجا که فقط افرادی که ایمان راسخ (محکم) دارند، بر عقیدهٔ به او باقی می‌مانند».[۳]

فیلم (۲) : سروده‌ای در مدح اهل بیت علیهم‌السلام

➢ حدیث: جابر ➢ مکان نقل: مدینه ➢ گوینده حدیث: پیامبر (ص)

➢ مخاطب: جابر بن عبدالله انصاری ➢ موضوع حدیث: توضیح آیه اطاعت

➢ براساس این حدیث، جابر بن عبدالله انصاری پنج امام اول را دید.

۲ــ در فرهنگ و آداب و رسوم عرب برای افراد علاوه بر اسم، لقب و کنیه می‌گذارند و برای احترام شخص را با کنیه و یا لقب صدا می‌زنند. کنیهٔ پیامبر «ابوالقاسم» و لقب ایشان « امین» است.

۳ــ کفایة الاثر، خزاز رازی، چاپ قدیم، ص ۸؛ ینابیع المودّة، سلیمان‌بن ابراهیم القندوزی، ص ۴۹۴؛ اثبات الهداة، حر عاملی، ج ۳، ص ۱۲۳.

۱۷. پیامبر(ص) حدیث جابر را در جواب چه شخصی بیان کرد؟ پاسخ: جابربن عبدالله انصاری

۱۸. در حدیث جابر، پیامبر (ص) به جابر بن عبدالله انصاری گفت که کدام امام را در ایام پیری خواهی دید؟

پاسخ: محمد بن علی (یا همان امام باقر(ع))

۱۹. متن عربی و ترجمه ی حدیث ثقلین را بنویسید؟

۲۰. پیامبر (ص) در روزهای آخر عمر کدام حدیث را به طور مکرر تکرار می‌کرد؟ پاسخ: حدیث ثقلین

ارتباط میان آیه و حدیث

با تفکر در آیهٔ ۵۹ سورهٔ نساء و حدیث جابر، پیام‌های زیر را تکمیل کنید.

۱ــ مسلمانان باید از خدا ، رسول و اولی الامر اطاعت کنند.

۲ــ از آنجا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته‌اند؛ سرپیچی از هر مورد گناه و عملی حرام است.

۳ــ از آنجا که مصداق اولی الامر در آیه مشخص نشده، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا ﷺ آن ها را معرفی کند.

۴ــ بنابر سخن پیامبر اکرم ﷺ کسانی که مصداق اولی الامر هستند، عبارت‌اند از : دوازده امام معصوم (ع) از امام علی (ع) تا حضرت مهدی (ع)

پیام های آیه ی اطاعت

۴ــ حدیث ثقلین : پیامبر اکرم ﷺ به طور مکرر، از جمله در روزهای آخر عمر خود، می‌فرمود :

۱۹ (اِنّی تارِکٌ فیکُمُ الثَّقَلَینِ — من در میان شما دو چیز گران‌بها می‌گذارم :

کِتابَ اللّٰهِ وَ عِترَتی اَهلَ بَیتی — کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم را.

چنگ بزنید- ارتباط مستحکم داشته باشید

ما اِن تَمَسَّکتُم بِهِما — اگر به این دو تمسک جویید (علت: تمسک به قرآن و اهل بیت)

لَن تَضِلّوا اَبَدًا — هرگز گمراه نمی‌شوید (معلول: گمراه نشدن همیشگی)

وَ اِنَّهُما لَن یَفتَرِقا — و این‌دو هیچ‌گاه از هم جدا نمی‌شوند

حَتّیٰ یَرِدا عَلَیَّ الحَوضَ[1] — تا اینکه کنار حوض کوثر بر من وارد شوند.) ۱۹

تفکر در حدیث

با تفکر در این حدیث، این پیام‌ها استخراج می‌شود:

۱ــ همان‌طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی‌شوند، قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام نیز همواره با هم‌اند.

۲ــ همان‌طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است.

۳ــ در صورتی مسلمانان گمراه نمی‌شوند که به قرآن و اهل بیت تمسک جویند.

۴ــ نمی‌توان برای هدایت و سعادت اخروی، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر ﷺ پیروی کرد؛ بلکه باید هم به قرآن و هم عترت (اهل بیت) متمسک شد.

۱ــ صحیح مسلم، مسلم‌بن حجاج نیشابوری، ج ۴، ص ۱۸۷۳، روایت شماره ۲۴۰۸؛ این حدیث متواتر است و آن قدر از علمای اهل سنّت و شیعه نقل شده است که جای تردید ندارد. برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب امام‌شناسی، علامهٔ حسینی تهرانی، ج ۱۳، مراجعه کنید.

۲۱. حدیث منزلت توسط چه کسی و در وصف چه کسی بیان شد؟ از زبان پیامبر اکرم (ص) در وصف حضرت علی (ع)

۲۲. ترجمه ی حدیث منزلت را بنویسید؟

۲۳. حجّة البلاغ و حَجَّة الوداع چیست؟

۵ــ حدیث منزلت : وقتی خداوند حضرت موسی علیه‌السلام را مأمور مبارزه با فرعون کرد، آن حضرت از خداوند خواست که برادرش هارون را مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت مردم قرار دهد. خداوند نیز درخواست حضرت موسی علیه‌السلام را پذیرفت[۱] و او را مشاور و وزیر وی قرار داد.

پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نیز بارها به حضرت علی علیه‌السلام فرمود :

جایگاه حضرت علی (ع) نزد پیامبر (ص) مانند جایگاه هارون نزد حضرت موسی (ع) است یعنی مشاور ، پشتیبان و شریک در امر هدایت بود.

اَنتَ مِنّی (۲۲ تو برای من)

بِمَنزِلَةِ هارونَ مِن موسیٰ (به مانند هارون برای موسی هستی؛)

اِلّا اَنَّهُ لا نَبِیَّ بَعدی[۲] (جز اینکه بعد از من، پیامبری نیست) ۲۲

۶ــ حدیث غدیر (۲۳ پیامبر گرامی اسلام در سال دهم هجرت عازم مکه شد تا فریضهٔ حج را به‌جا آورد. این حج که در آخرین سال زندگی ایشان[۳] برگزار شد، به «حَجَّة البلاغ[۴]» و «حَجَّة الوداع» مشهور است) ۲۳ در این حج، هزاران نفر شرکت کرده بودند، تا روش انجام دادن اعمال حج را از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فراگیرند و حج را با ایشان به‌جا آورند. پس از برگزاری حج و در مسیر بازگشت به مدینه، در روز هجدهم ماه ذی‌الحجّه، در محلی به نام غدیر خم[۵] این آیه نازل شد :[۶]

مخاطب آیه: پیامبر (ص)

خواست خدا از پیامبر: ابلاغ پیام و انجام ماموریت (اعلام جانشینی حضرت علی (ع))

اهمیت این ماموریت: به اندازه تمام وظیفه رسالت است

تضمین امنیت پیامبر (ص) توسط خداوند از خطرات بزرگ این ماموریت

یا اَیُّهَا الرَّسولُ	ای رسول،
بَلِّغ ما اُنزِلَ اِلَیکَ مِن رَبِّکَ	آنچه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده برسان،
وَ اِن لَم تَفعَل	و اگر چنین نکنی،
فَما بَلَّغتَ رِسالَتَهُ	رسالتش را ادا نکرده‌ای
وَ اللّهُ یَعصِمُکَ مِنَ النّاسِ	و خداوند تو را از مردمان حفظ می کند؛
اِنَّ اللّهَ لا یَهدِی القَومَ الکافِرینَ[۷]	خداوند، کافران را هدایت نمی کند.

۱ــ سورهٔ طه، آیات ۲۹ تا ۳۵.

۲ــ علّامهٔ حسینی تهرانی رحمه‌الله در جلد دهم امام‌شناسی می‌گوید که این حدیث مورد اتفاق علمای اسلام از اهل سنّت و شیعه است. همچنین : ینابیع المودة، سلیمان‌بن ابراهیم القندوزی باب ۶، ص۵۰.

۳ــ واقعهٔ غدیر هفتاد روز قبل از وفات پیامبر اتفاق افتاد.

۴ــ الکامل فی التاریخ، ابن اثیر، ج ۲، ص ۳۰۳ و الغدیر، علامه امینی، ج ۱، ص ۳۱.

۵ــ غدیر به معنای برکهٔ آب، و خُم نام محل تلاقی راه‌های مدینه، عراق، شام و مصر بود و کاروانیان در آنجا به هم می‌رسیدند یا از هم جدا می‌شدند.

۶ــ آیات قرآن کریم به تدریج بر پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نازل شده است. گاهی یک آیه و گاهی چند آیه به مناسبتی خاص بر پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نازل می‌شد و سپس پیامبر می‌فرمود آن آیه یا آیات را در کدام سوره و آیهٔ چندم قرار دهند. به جز سوره‌های کوچک، کمتر پیش می‌آمد که یک سورهٔ کامل، یک‌جا نازل شود. به مناسبت‌هایی که آیه برای آنها نازل شده «شأن نزول» می‌گویند. به همین جهت، شأن نزول آیه ممکن است با جایگاه آیه در سوره متفاوت باشد. این آیه نیز که در سورهٔ مائده قرار گرفته، مانند بسیاری دیگر از آیات، به مناسبتی که در اینجا توضیح داده شده، نازل شده و سپس در سورهٔ مائده قرار گرفته است.

۲۴. آیه ی تبلیغ در کجا و در چه روزی نازل شد؟ پاسخ : در مسیر بازگشت به مدینه در محلی به نام غدیر خم – در روز ۱۸ ذی الحجّه سال دهم هجری

۲۵. نکته : ابتدا آیه تبلیغ نازل شد بعد حدیث «یا ایها الناس من اولی الناس بالمؤمنین» و سپس حدیث غدیر بیان شد.

۲۶. در حدیث « مَن کُنتُ مَولاهُ فَهذا عَلِیٌّ مَولاهُ » کلمه ی مولا به چه معناست؟ پاسخ: به معنای ولی و سرپرست

تدبّر در قرآن

در این آیه، تدبّر کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱ــ خداوند چه فرمانی به پیامبر می‌دهد؟ آنچه که بر او نازل شده به مردم برساند و ابلاغ کند.

۲ــ اهمیت این فرمان چقدر است؟ به اندازه ای که اگر انجام نشود ، اصل رسالت به انجام نرسیده است.

۳ــ چرا خداوند به پیامبر اکرم ﷺ وعده می‌دهد که او را حفظ خواهد کرد؟
زیرا ابلاغ این پیام منافع برخی را به خطر می انداخت و احتمال آن بود که به مخالفت برخیزند.

بعد از نزول این آیه، پیامبر اکرم ﷺ دستور داد همه توقف کنند تا بازماندگان برسند و آنان که پیش رفته‌اند، برگردند. ظهر شده بود؛ ابتدا نماز را به‌جا آوردند و سپس، پیامبر در یک سخنرانی مهم و مفصّل با مردم سخن گفت و آنان را برای دریافت آن پیام بزرگ آماده کرد. در قسمتی از این سخنرانی از مردم پرسید :

مقدمه بیان حدیث غدیر

اَیُّهَا النّاسُ — ای مردم،

مَن اَولَی النّاسِ بِالمُؤمِنینَ — چه کسی به مؤمنان

مِن اَنفُسِهِم [1] — از خودشان سزاوارتر است؟

گفتند : خدا و پیامبرش بر ما ولایت و سرپرستی دارند.

حدیث: پیامبر (ص)
زمان نقل: سال دهم هجرت
مکان نقل: غدیر خم
مخاطب آیه: مردم

سپس فرمود :

معروف به حدیث غدیر
اعلام جانشینی حضرت علی (ع)

مَن کُنتُ مَولاهُ — هر کس که من ولیّ و سرپرست اویم،

فَهذا عَلِیٌّ مَولاهُ — علی نیز ولیّ و سرپرست اوست.

و این جمله را سه بار تکرار کرد.

در پایان سخنرانی نیز از حاضران خواست که مطالب گفته شده را به غایبان برسانند. پس از آن، مردم برای عرض تبریک و شادباش به سوی امام آمدند و با وی بیعت کردند.

فیلم (۳) : غدیر مولایمان علی علیه‌السلام در سخن بزرگان اهل سنت

در وصف ماجرای غدیر: حاضران به غایبان برسانند

۱ــ یعنی : چه کسی بر آنها ولایت و سرپرستی دارد و باید به فرمان‌هایش عمل کنند؟

۲۷. چرا امامان نیز باید از مقام عصمت برخوردار باشند؟

۲۸. کدام آیه ی قرآن به عصمت اهل بیت (ع) اشاره دارد؟ پاسخ: آیه ی تطهیر

۲۹. کدام همسر پیامبر (ص) روایتگر ماجرای نزول آیه ی تطهیر بود؟ پاسخ: اُم سَلَمه

تفکر در حدیث

دربارهٔ واقعهٔ بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید :

الف) چرا مراسم غدیر هم‌زمان با بزرگ‌ترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟ پاسخ صفحه ۸۲

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟ پاسخ صفحه ۸۲

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی علیه‌السلام پس از پایان مراسم، نشانهٔ چیست؟ پاسخ صفحه ۸۲

د) چرا کلمهٔ «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟ پاسخ صفحه ۸۲

سخنان پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در این واقعه از جهت سلسلهٔ راویان حدیث، چنان محکم است که شاید کمتر حدیثی مانند آن وجود داشته باشد. صد و ده نفر از اصحاب پیامبر که در غدیر حاضر بوده‌اند، آن را بی‌هیچ واسطه‌ای از پیامبر نقل کرده‌اند. دانشمندان و تاریخ‌نویسان و مفسّران بزرگ جهان اسلام نیز این واقعه را با مدارک زیاد در کتاب‌های خود آورده‌اند که نام ۳۵۰ نفر از آنها در کتاب «الغدیر»[۱] آمده است.

اگرچه تا سال‌ها بعد از رحلت پیامبر، زمامداری مسلمانان به امام علی علیه‌السلام نرسید و واقعهٔ عظیم غدیر نادیده گرفته شد، اما چگونگی برگزاری این مراسم و سخنان رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله روشنگر بسیاری از اتفاقات پس از ایشان است.

عصمت ائمهٔ اطهار علیهم‌السلام

۲۷ (از آنجا که امام علی علیه‌السلام و دیگر امامان علیهم‌السلام دو مسئولیت رهبری و مرجعیت دینی مسلمانان را پس از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله بر عهده دارند و کردار و گفتار آنان اسوه و راهنمای مسلمانان است، ضروری است که آنان نیز مصون از گناه و خطا باشند) ۲۷ چنان‌که توضیح داده شد، ضرورت داشتن این ویژگی، یکی از دلایل معرفی امام از جانب خداست.

در آیاتی از قرآن کریم و سخنان رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به این مسئله اشاره شده است. یکی از آنها نزول آیهٔ تطهیر است :

اُمّ سَلَمه، همسر رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌گوید : روزی ایشان در خانه استراحت می‌کرد که دختر بزرگوارش فاطمهٔ زهرا علیهاالسلام وارد شد و سلام کرد. پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله پاسخ داد و ایشان را به کنار خود دعوت کرد. حضرت فاطمه علیهاالسلام نزد پیامبر رفت و در کنار ایشان نشست. پس از وی، حضرت علی علیه‌السلام، امام حسن علیه‌السلام و امام حسین علیه‌السلام آمدند. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله آنان را نیز در کنار خود جای داد. آنگاه برای آنان این‌گونه دعا کرد و فرمود :

«خدایا! اینان اهل بیت من‌اند؛ آنان را از هر پلیدی و ناپاکی حفظ کن!»[۲]

۱ــ الغدیر نام مجموعهٔ گران‌بهایی در اثبات واقعهٔ غدیر است که یکی از دانشمندان عالی‌قدر شیعه در عصر حاضر ــ علّامهٔ امینی ــ آن را در یازده جلد به زبان عربی نوشته است و خلاصهٔ آن به فارسی در یک جلد ترجمه شده است.

۲ــ الکافی، کلینی، ج۱، ص ۲۸۶.

➤ دعای پیامبر (ص)
➤ مقدمه و علت نزول آیه تطهیر

۳۰. امام توسط چه کسی تعیین می شود؟ پاسخ: توسط خداوند

۳۱. امام کدام یک از مسئولیتهای پیامبر (ص) را بر عهده نداشت؟ پاسخ: دریافت وحی

۳۲. متن قرآنی و ترجمه ی آیه ی تطهیر را بنویسید؟

۳۳. در زمان نزول آیه تطهیر کدام یک از اهل بیت حضور داشتند؟

در همین زمان، فرشتهٔ وحی آمد و آیهٔ تطهیر را قرائت کرد.

۳۲ (اِنَّما یُریدُ اللّٰهُ لِیُذهِبَ عَنکُمُ الرِّجسَ اَهلَ البَیتِ وَ یُطَهِّرَکُم تَطهیرًا[۲]

همانا خدا اراده کرده که دور گرداند از شما اهل بیت پلیدی و ناپاکی[۱] را و شما را کاملاً پاک و طاهر قرار دهد.) ۳۲

معروف به آیه ی تطهیر

با تفکر در این آیه در می‌یابیم که :

۱ــ این آیه، تعداد خاصی از خانوادهٔ پیامبر را در بر می‌گیرد که مقام عصمت دارند؛ یعنی در اینجا افراد خاصی از اهل بیت مورد نظر است و شامل سایر بستگان پیامبر نمی‌شود.

علت ۲ــ چون این تعداد خاص معصوم‌اند، سخن و عمل آنان، مطابق با دین و بیان کنندهٔ دستورات الهی معلول است.

درباره آیه تطهیر

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای آگاهی مردم از این موضوع، مدت‌ها هر روز صبح، هنگام رفتن به مسجد از در خانهٔ حضرت فاطمه علیها السلام می‌گذشت و اهل خانه را «اهل بیت» صدا می‌زد و آیهٔ تطهیر را می‌خواند.[۳]

۳۳

تذکر : از آنجا که در زمان نزول این آیه از میان اهل بیت فقط امام علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین علیهم السلام حضور داشتند، در این واقعه تنها نام این چهار بزرگوار ذکر شده است. در سخنان دیگر پیامبر صلی الله علیه و آله، امامان بعدی هم جزء اهل بیت شمرده شده‌اند.

۳۳

بیشتر بدانیم

نشانه‌های دیگری در این رخداد تاریخی وجود دارد که نشان می‌دهد کلمهٔ «اهل بیت» در این آیه به‌طور خاص به‌کار رفته است و سایر وابستگان، از جمله همسران پیامبر را شامل نمی‌شود :

۱ــ رسول خدا صلی الله علیه و آله فقط این چهار نفر را کنار خود پذیرفت و در هنگام دعا نفرمود «اینان از اهل‌بیت من‌اند»؛ بلکه فرمود : «اینان اهل‌بیت من‌اند».

۲ــ نقل کنندهٔ این واقعه، اُمّ‌سلمه همسر پیامبر صلی الله علیه و آله است که خودش جزء آن جمع نبوده است و این نشان می‌دهد که «اهل بیت معصوم» فقط همین افرادند.

۳ــ این آیه، پاکی و عصمت کامل را بیان می‌کند. هیچ‌یک از همسران پیامبر صلی الله علیه و آله ادعای عصمت نکرده‌اند.

۴ــ در تاریخ ذکر نشده است که همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله، چه در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و چه پس از

۱ــ مقصود از پلیدی و ناپاکی در این آیه، گناه و آلودگی است.

۲ــ سورهٔ احزاب، آیهٔ ۳۳.

۳ــ کتاب‌های بزرگ اهل سنت، مانند صحیح مسلم، سنن ترمذی، صحیح بخاری، مسند احمد بن حنبل، سنن بیهقی، الدرالمنثور سیوطی و اُسدُ الغابه ابن اثیر، آیهٔ تطهیر را در حقِّ همین پنج تن نقل کرده‌اند (غایة المرام، هاشم‌بن سلیمان بحرانی، ص ۲۸۱).

۳۴.آیه تطهیر شامل اُم سَلمه همسر پیامبر (ص) نیز می باشد و ایشان دارای مقام عصمت است ص☐ غ☑

۳۵. با توجه به سخنان پیامبر (ص) اهل بیت (ع) چه کسانی هستند؟ پاسخ : دوازده امام (ع) و حضرت فاطمه (س)

۳۶. لازمه ی عهده دار شدن مسئولیت امامت چه چیزی است؟ پاسخ: داشتن علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه

۳۷. حضرت فاطمه (س) نیز از علم و عصمت کامل برخوردار بوده است. ص☑ غ☐

رحلت ایشان، آیهٔ تطهیر را در مورد خود به‌کار ببرند و از این آیه برای اثبات عصمت خود استفاده کنند.

۵ــ آیات دیگری در قرآن هست که سرپیچی و نافرمانی برخی همسران رسول خدا ﷺ را یادآوری و آنان را به خاطر نافرمانی از رسول خدا سرزنش می‌کند (از جمله آیات ۱ تا ۵ سورهٔ مبارکهٔ تحریم).

نتیجه‌گیری

با بررسی این آیات و احادیثی که گفته شد، روشن می‌شود :

الف) پیامبر اکرم ﷺ با هدایت و راهنمایی خداوند، حضرت علی علیه‌السلام و یازده فرزند ایشان را به جانشینی خود معرفی کرده است و آنان عهده‌دار مسئولیت امامت‌اند.

ب) لازمهٔ این مرتبه از جانشینی، علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه است؛ همان‌گونه که رسول‌خدا ﷺ این دو ویژگی را دارا بود.

ج) حضرت فاطمهٔ زهرا علیهاالسلام جزء اهل‌بیت است و اگرچه عهده‌دار امامت نبوده، اما علم و عصمت کامل دارد و پیروی از کلام و رفتار وی بر همهٔ مسلمانان واجب و سرچشمهٔ هدایت و رستگاری است.

پیشنهاد

۱ــ مراسم غدیر را در شعر یا نثری شیوا به تصویر بکشید، یا آن را در قالب طرحی زیبا نقاشی کنید.

۲ــ داستان عشیرهٔ اقربین، یا واقعهٔ غدیر یا حدیث کساء را به‌صورت داستان‌گویی و براساس کتاب «سلام بر خورشید»، در قالب نمایش اجرا کنید.

معرفی کتاب

معرفی کتاب جهت مطالعهٔ بیشتر

فایل پی‌دی‌اف کتاب‌های معرفی شده در این بخش، در سایت گروه قرآن و معارف به آدرس http://quran-dept.talif.sch.ir در بخش «معرفی کتاب» موجود است.

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
شمیم ولایت	عبدالله جوادی آملی	اسراء	معلم
ولایت علی علیه‌السلام درقرآن و سنت	مرتضی عسکری	اصول دین	معلم/ دانش‌آموز
ولایت در کتاب و سنت	غلامرضا مغیثه	مشعر	معلم/ دانش‌آموز

@isp72 بزوه های دین و زندگی

اپلیکیشن درسی همیار

برنامه رایگان درسی همیار

همیشه رایگان

برنامه همیار کاملا رایگان میباشد

تمام پایه ها

جواب کتاب ، تدریس و نمونه سوال